

Моделиране на критерии за оценка и самооценка на педагогическата дейност у младите педагози

Йоана Петкова, Мая Иванова

Our research has to objects to study the nature of forming of subject –subjective position to the person activity and personality in connection with reading and to professional creation. The studying includes the university students of Pedagogical college in the beginning of their preparation and in the end of teaching before go in state examination. To explore the nature of interaction between the students and lecturers, we institute an inquiry, with designation – to investigate: make, motivation of students activity, selection and actuality of information for assimilation, character of communication between the subjects back relation and ability for control and evaluation of interaction.

Key words: interaction, control, evaluation, criterion, reflexion

Моделирането на критерии за оценка и самооценка на педагогическата дейност у младите педагози е един от основните проблеми, свързан с хуманизиране на педагогическото взаимодействие. Субект-субектните отношения в педагогическия процес налагат преосмисляне на проблемите за целеполагане, мотивиране активността на студентите, подбор и актуализация на информацията за усвояване, обратна връзка и способността за контрол и оценка на взаимодействието.

Таблица №1

Целеполагане и мотивиране на взаимодействието студент-преподавател

		I курс		III курс	
		I анкета	II анкета	I анкета	II анкета
Цели	преподаватели	10	10	10	10
	студенти	7,3	6.5	9	9.2
Мотиви	стимули	6,5	7.3	5	5.2
	смислообразуващи	6,5	7.8	7,8	9.8

От таблицата е видно, че за студентите от I курс целта е неосъзната, приема се откън. Често явление е те да продължават инерцията от училище, където ученето е за успех, за преход от една степен в друга, за удовлетворяване амбициите на родителите и учители.

Причина за ниския процент на осмислителните цели на ученето и мотивирането, свързани със значимостта на научните истини за професионалната подготовка, е в малкия приоритет на мотивите стимули – виж Табл. №1. Фактът, че са редоположени мотивите стимули със смислообразуващите доказва, че студентите в резултат на субект-субектните отношения осмислят целта на ученето. Това е свързано с умението на преподавателя да прилага стратегии, оказващи въздействие върху мотивиране на професионалната подготовка. Основната цел на преподавателя е развитието на личностни качества и опознаването на собственото Аз, защото „Всяка мисъл, която геният или благочестивият излъчва, променя света“ (Емерсон).

Всяка личност има своя атмосфера, включваща собствените особености и въдъхновения. Често всичките дела на личността зависят от неизречените мисли - именно те са в основата на активността. Стремешите, тяхната реализация в дейността зависи от вярата в себе си и в другите. Тази вяра е по-силна тогава, когато целите са осъзнати и тясно свързани със смисъла на дейността.

Важна роля за осмисляне на целта и формиране на смислообразуващите мотиви има подбора и актуализацията на информацията за усвояване. Професионалната подготовка на бъдещите педагози се базира на натрупания познавателен опит и кръгзор в средните училища. Изследването на потребностите по Маслоу [4] със 7-степенната пирамида насочва вниманието към приоритета при I

курс на „ Нужди от себеуважение, престиж, успех, доверие в себе си “ - виж Табл. № 2

Таблица №2

Подреждане на потребностите според студентите (Пирамида на Е. Маслоу)			
№	Потребности по Е. Маслоу	I курс	III курс
1.	Физиологични нужди – глад, жажда	7	7
2.	Нужди от защита – сигурност, защита, зависимост	6	6
3.	Афективни и социални нужди – принадлежност, семейство, приятели	5	4
4.	Нужди от уважение – себеуважение, престиж, успех, доверие в себе си	1	3
5.	Когнитивни нужди – знание, разбиране, любопитство	2	2
6.	Естетически нужди – ред, красота, структура, изкуство и т.н.	3	5
7.	Нужди да осъществяваме собствената си позиция, да се самореализираме	4	1

Пирамидата при трети курс променя своята структура. Това е доказателство, че професионалната подготовка – в т. ч. информационната осигуреност и общуването преподаватели-студенти влияе благоприятно по посока на готовността на младите педагози да реализират собствения си потенциал.

Изследванията доказват, че моделирането на критерии за оценка и самооценка на педагогическа дейност у бъдещите учители зависи и от позицията и статуса на преподавателя, от структурата и актуалността на научната осведоменост, от умението му да общува формално и неформално със студентите.

Таблица №3

За характера на общуването в процеса на педагогическото взаимодействие

№	Параметър	I курс	III курс	
1.	Информационна осигуреност	достатъчна	70%	65%
		донякъде	21%	5%
		недостатъчна	9%	30%
2.	Потребност от актуални средства	достатъчна	87%	80%
		донякъде	10%	12%
		недостатъчна	3%	8%
3.	Стратегии на преподаване	репродуктивна	18%	3%
		адаптивна	62%	42%
		моделираща	20%	55%
4.	Потребност от контакт	информационна	72%	58%
		личностна	8%	12%
		и двата аспекта	20%	30%
5.	Характер на контакта	формален	66%	49%
		неформален	6%	11%
		и двата	28%	40%

От Табл. №3 е видно, че информационната осигуреност не е строго определена. Използването на научни източници не включва в достатъчна степен новите информационни средства. Това се доказва от препоръките, които правят студентите и от I, и от III курс – подобряване на техническите средства като база и включването на най-новите научни открития чрез електронните средства за общуване. Изпреварващата информация и стремежът на студентите към новото поставя пред преподавателя много проблеми, най-важният от тях е доказателството на някои "новооткрития".

Осигуряването на информационна среда за професионална подготовка включва множество обективни и субективни фактори. Субективните фактори влияят върху формирането на позиция у студентите. Насочеността към анализ и самоанализ има за цел да разкрие причините, които са в основата на активността в педагогическата дейност. Съществуват причини, зависещи от другите и причини,

свързани с начина на мислене и стратегиите на студентите за педагогическо взаимодействие. Към причините, зависещи от другите, е наблюдаваното "съревнование" - съперничество между средствата за информация. В това съревнование лекционната дейност „се бори“ за целесъобразност в две посоки – актуалност на информацията, предвидена в учебните програми и актуалност на средствата и формите за получаването и. Включените регламентирани форми и подходи налагат необходимост от преосмисляне, многоаспектният характер на източниците за информация предполага осигуряване на избирателно отношение към нея и право на свобода при интерпретацията и. Отговорността на преподавателя е в това да съумее да внуши идеите, свързани с научните истини и да преодолее каквото и да е колебание в тази посока у студентите. Важни в това отношение са примерите от действителността, с които се аргументират съответните тези. Формирането на поведение и позиция налагат преподавателя да прогнозира възможните варианти на теоретична аргументация, за да се стигне до казуси, чиито решения ще удовлетворят студентите. Когато решението на казуси доведе до тласък в развитието, до необходимост от нов инструментариум за практическо приложение на научните истини, това може да се приеме като напредък в професионалната подготовка. Това явление се наблюдава частично при студентите от I курс и по-често при студентите от III курс. Те (III курс) са склонни да подлагат на критична оценка и преценка приетите норми и правила при решаването на педагогически проблеми, свързани с обучението и възпитанието на подрастващите.

Мотивирането на родителите и учителите да действат съобразно принципите на възпитанието е многоаспектно. Етичните принципи се актуализират с новата социална ситуация и реалност. Доказателство за това е идеята на студентите да създадат „Училище за родители“, в което се сменят местата и ролите на учители и деца. Потребността от актуални форми и средства е значима при студентите от III курс. Причината за това е свързана с факта, че в преддипломната си практика бъдещите педагози са попадали в ситуации, чието решение не е отразено в източниците, които използват. Освен това студентите от I курс овладяват теоретичните основи на педагогическата професия, а третокурсниците са поставени в ситуация на обобщение и прилагане в практиката на тези основи (виж Табл. № 3 – „Потребност от актуални средства“). Придобиването на нов опит води до търсене на пътища за издигане на педагогическата дейност на ново ниво. Така първокурсниците приемат репродуктивния подход при преподаване, още повече, че основните понятия се овладяват точно в този период. При третокурсниците възниква необходимост от „Изработването на нови оригинални средства и форми на преподаване“. Моделиращото ниво на педагогическата дейност отчита реалността като знания и опит. Отчита и факта, че това не е достатъчно за индивидуалната изява на студентите.

Доказателство за стила на преподаване и отношенията между студенти и преподаватели е характера на контакта, към който студентите се стремят. Потребността от контакт е предопределена от целите и задачите на преподавателя. От друга страна, субект-субектните отношения налагат съобразяване с потребностите на студентите. Фактът, че една част от тях изразяват липса на контакт и неудовлетвореност от това, доказва, че е налице нежелана дистанция. Ролите, в които влизат двете страни, са по посока откриването на онези модели на „Аз“, които включват ценността на педагогическата дейност. Вярата на младия учител в значимостта на собствената личност като възпитател е свързана с определено поведение. За първокурсниците приоритет в поведението има формалният характер на педагогическо общуване. „Да е по-контактен“ пожелават над 80%от студентите, постъпили в Педагогическия колеж. Потребността от етично касае около 12%. Това е общуването, свързано с потребността от висока оценка, показваща усвояване основите на науката, което е доказателство за

подценяване значимостта на теоретичните знания. При третокурсниците потребността от педагогическа теория се осъзнава, особено след преддипломната практика. Тази е причината за приемане на възискателността от страна на преподавателите като предимство и израз на уважение към младия учител и педагогическата дейност, в която се включва. Моделът на общуването, когато е внушен на основата на положителни преживявания, се приема като еталон от бъдещите педагози. Обратното въздействие студент-преподавател има нови характеристики. С поведението си студентите подсказват аспектите за корекция у преподавателя, адекватно на новата социална ситуация и потребността от хуманизиране и демократизиране на общуването. Това се отразява благоприятно върху стимулиране на по-високо ниво на социално-психологичните му функции. В резултат се формира самосъзнанието у младия педагог, влияещо върху характера на самоутвърждаването му.

Този процес е свързан с влияние на обществото и мястото на личността в него. Доказателство в този аспект е фактът, че в референтната група на бъдещите учители се включиха студенти, които в I курс стояха вън от нея и се отличаваха с негативизъм, пасивност и индиферентност към педагогическите явления. За три години у младите педагози се натрупаха качества и се формира готовност за реализация на своя потенциал в педагогическата дейност. Това е благодарение на факта, че от I курс :

- преподавателите системно полагат грижи за информационната осигуреност, свързана с удовлетворяване потребността от актуализация на информацията;
- преподавателите и студенти овладяват стратегии за изява на индивидуалността на субектите чрез включване на творчески елементи в педагогическата дейност;
- осигурената свобода на основата на отговорното поведение стимулира педагогическата активност;
- внимателното отношение към общуването и неговия характер е в основата на активната изява на личността;
- с моделирането на параметрите на педагогическата дейност се съдейства за формиране на критерии за оценка и самооценка у младите педагози.

Таблица №4

Характер на моделираните критерии за оценка и самооценка

№	Параметри	I курс	III курс	
1.	Съдържателен	знания	56 %	83 %
		отношение	76 %	90 %
		поведение	63 %	83 %
2.	Процесуален	формален	79 %	52 %
		съдържателен	56 %	83 %
3.	Операционален	емпиричен	76 %	52 %
		системен	56 %	83 %

От Табл.№4 е видно, че съществува голяма разлика в степента на формираност на параметрите при I и III курс. В началото на обучението студентите са склонни да дават високи оценки по всички параметри. Липсата на диференциран подход подсказва, че авторитарният стил на общуване в средното училище е моделирал личност, склонна към компромис или страх от свободен изказ на собственото мнение. При осигурената възможност за препоръки над 70% изразяват мнение, че е необходимо да се подобри организацията на учебния процес. Споделят потребността от семинарни занятия и практически упражнения, за да обменят своите мнения, позиции и да уточнят възникналите проблеми, свързани с формалната и съдържателната страна на тяхната подготовка. При настоящата организация на педагогическото взаимодействие много въпроси, свързани с него, остават без отговор. Не са създадени условия за система при отработването на компетенциите, на инструментариума и на операциите. Приоритета на формалния подход се отразява върху недостатъчната формираност на понятията и водещата

роля на емпиризма върху педагогическото взаимодействие. Това създава необходимост от преосмисляне на връзките и взаимозависимостите между общите понятия на педагогиката и психологията и тези на конкретните дидактични аспекти, касаещи отделните групи понятия по теоретичните дисциплини. Адаптацията на теорията към възрастовата група, за която е предназначена, е проблем, касаещ степената на формираност на педагогическата дейност. Тенденцията е да се съдейства за моделиране у студентите на критерии за педагогическо взаимодействие, които осигуряват личностен подход към детето. По този начин бъдещите учители усвояват основите на индивидуалния подход за моделиране на знания у учениците и за проектиране на поведение, адекватно на тези знания.

Основната насоченост на педагогическото взаимодействие е да се издигне нивото на педагогическа дейност от адаптивно към моделиращо знания, отношение и поведение на личността. Реализирането на тази цел е в тясна връзка с рефлексите, които влияят върху процеса на моделиране на субект-субектните отношения.

Таблица № 5

Източници на рефлексии върху педагогическото взаимодействие

№	Подреждане		Източници на рефлексии
	Студенти	Преподаватели	
1.	5	1	Теории, които влияят върху вашите решения
2.	4	5	Планиране на педагогическо взаимодействие
3.	3	3	Деца като група
4.	2	4	Индивидуалното развитие на децата
5.	8	6	Стратегии, които се отнасят към проблема за педагогическото взаимодействие
6.	1	2	Новаторски подходи при педагогическото взаимодействие
7.	6	8	Чувства или спомени, които влияят върху решенията при педагогическото взаимодействие
8.	7	7	Взаимоотношения и взаимодействия с другите субекти (родители, колеги) на педагогическото взаимодействие
9.	10	10	Политическа (социална) организация на учебните заведения, влияещи върху педагогическото взаимодействие
10.	9	9	Обществени (социални) проблеми, влияещи върху педагогическото взаимодействие

От Табл. №5 е видно, че при студентите от III курс водещи източници за рефлексия са с № 6,4 и 3. Според бъдещите учители най-важните източници на рефлексия за преподавателите са с № 1,6 и 3. Подчертава се необходимостта от търсене на нови методи, форми и средства на педагогическо взаимодействие на всички нива. Преподавателите зачитат вискателността на студентите и адекватно търсят пътища и средства за нейното удовлетворяване. За нас е важно и признанието на студентите за новаторския подход на преподавателите и самото включване в приоритета на рефлексията.

Идентичното място за преподаватели и студенти на по-голяма част от рефлексите е доказателство за еднопосочност на целите на педагогическото взаимодействие. Интерес представлява фактът, че на девето и десето място и при двете групи остават източниците с № 9 и 10. Това доказва, че се осмисля необходимостта от деполитизиране на образованието и показва желанието педагогическото взаимодействие да остане встрани от нерешените проблеми на обществото, поради тяхната сложност и многоаспектност.

Проекцията за източниците на рефлексия у преподавателите предстои да се сравни със собственото им мнение. Този проблем ще бъде изследван и допълнително анализиран. Нашето изследване доказва, че студентите имат вярна преценка за водещите рефлексии и за връзката им с тези, характерни за

теоретиците на педагогическите науки. Младите учители приемат, че за преподавателите водещи са теориите, но тези теории трябва да са адекватни на обществените потребности и да отразяват научния напредък. Оценъчните съждения, свързани с педагогическата дейност, са многообразни и многоаспектни. Те включват в себе си когнитивната, процесуалната и моделиращата функция на подготовката на бъдещите учители. Проведеното педагогическо наблюдаване, анкетите за оценка и самооценка, насочват вниманието към сложния характер на педагогическото взаимодействие, с които са свързани противоречията в процеса на моделирането на критерии за оценка и самооценка на педагогическата дейност. В субект-субектните отношения между студенти и преподаватели се очертава важни зависимости. Те са доказателство за характера на взаимодействието. Така:

1. Целеполагането бележи значителен напредък от I до III курс. Това е доказателство за осмисляне на педагогическата дейност както в теоретичен, така и в практически план.

2. Мотивирането активността на студентите, свързано с по-високата оценка за I курс, прераства в осъзнаване значимостта на педагогическата подготовка за III курс.

3. При подбора и актуализацията на информацията за усвояване студентите проявяват възискателност и активност. В докладите, които правят, те включват най-новите научни изследвания, до които достигат и на основата на самостоятелното търсене.

4. Особено важен аспект, доказващ характера на моделирането на педагогическото общуване, е осмислянето му и изразените лични мнения и позиции. Интересен е фактът, че и най-пасивните студенти станали активни и материализираха своята активност в разработки, предназначени за учители и родители.

5. Усъвършенства се способността за самоконтрол и самооценка. Аргументите, на основата на които се базира тази способност, са свързани най-вече със смисъла на педагогическата дейност. Те са предмет на друго проучване.

6. Утвърждаването на оценъчното отношение и основните параметри за оценка е доказателство, че съдържателната им характеристика влиза в ценностната система на младите педагози. Това показва, че те са си изградили критерии за оценка и самооценка на основата на общите изисквания, характерни за субект-субектните отношения.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Кишнер, Й., Манипулирайте, но правилно, С., 1995.

[2] Корсини, Р., Енциклопедия по психология, С., 1998.

[3] Марден, О., Човекът- господар на мислите и чувствата си, С., 2005.

[4] Маслоу, Е., Мотивация и личност, С., 2001.

[5] Пийз, Ф., Езикът на тялото. Скритият смисъл на думите, С., 2000.

[6] Славин, Р., Педагогическа психология, С., 2004.

За контакти:

Доц. д-р Йоана Петкова, Колегиум "Основни теоретични науки", Педагогически колеж – Плевен, тел.: 0885 73 37 37

Ас. Мая Иванова, Колегиум "Методики", Педагогически колеж – Плевен, тел.: 0886 40 76 51, e-mail: maya_valentinova@abv.bg

Докладът е рецензиран.